

2000'LERE DOĞRU FRANSIZ İŞÇİLERİ NEO-LİBERALİZME KARŞI

Hakan ARSLAN*, Oğuz TOPAK*

DİPTEN GELEN DALGA

Kasım ve Aralık aylarındaki işçi eylemleri "dipten gelen" bir dalgaydı. Eylemlerin en önemli boyutu, ani başlangıcı ve sürekli yükselişiydi. Fransa Milli Meclisi, 14 Kasım günü sağlık harcamalarını kısmayı öngören bir paketi görüşmeye başladı. Başbakan Alain Juppé radikal bir sosyal güvenlik reformu ile 1995 yılında 61 milyar Frank olan kamu açığını, 1996 yılında 17 milyar Frank'a düşürmeyi planlıyordu. Ancak aynı saatlerde, 40 bin işçi, Paris'te Juppé Planı'na karşı ve Meclis'e doğru yürüyüşe geçti. Paris'te 24 Kasım'da 500, 28 Kasım'da ise 300 bin işçi yürüdü. Grev dalgası kamu kesimini hızla sardı. 12 Aralık'ta ise Paris'te 600 bin ve Fransa genelinde 1 milyon 700 bin işçi yürüdü.

Başbakan işçileri önce izole etmeye çalıştı. "İmtiyazlı" kamu işçileri ve sendikalarını krize neden olmak ve krizi derinleştirmek ile suçladı. Juppé'ye göre kamu işçilerinin imtiyazları kamu açıklarını yaratıyor, kamu açıkları ise ekonomiyi krize sokuyor, özel sektör işçilerini yoksullaştırıyordu. Ancak, bu izole etme çabası neticeye ulaşmadı. Grev ve eylemler kamuoyu desteğini yanında tutmuştu. Kamu işçilerinin talepleri, bir şekilde, diğer emekçi kesimlerinde taleplerini temsil ediyordu. Bu defa direnci kırılan sendikalar değil Juppé oldu. Sendikaları görüşmeye çağırıldı.

GEÇMİŞE GERİ DÖNÜŞ MÜ?

Kasım ve Aralık aylarındaki işçi eylemleri gözlemcilerce 1968 eylemleri ile kıyaslanıyor. Eylemler sadece ani bir başlangıca ve sürekli bir yükselişe değil, aynı zamanda "kitle şiddeti"ne de tanık olmuştu. Fransız işçi eylemleri yeni bir dönemece girildiğini gösteriyor. Ancak bu dönemecin alınıp alınamayacağı belli değildir. Neo-liberalizme karşı kitle tepkisi, hegemon ideolojiye karşı yeni bir ideolojik sığınağa tanık olacak mı? Kitle öfkesi gelecek ümidine dönüşecek mi? Bunu sadece zaman gösterecek. CNRS (Centre National des Recherches Sociales) Araştırma Müdürü Edgar Morin'in belirttiği gibi

* Harb-İş Eğitim ve Araştırma Bürosu

isyanın tüm genişliğine ve derinliğine rağmen bir gelecek ümidine sahip olamayışı dikkate değerdir.

Bununla birlikte Fransız işçi eylemleri yeni bir dönemece girildiğini gösteriyor. Dönemecin alınıp alınamayacağı belli olmasa da, bundan böyle neoliberal ideolojinin oldukça darbe yediği de açıktır. Dipten gelen bu dalganın toplumun diplerinde nasıl oluştuğu ve nasıl yüzeye çıktığı mutlaka anlaşılmalı. Bu bağlamda aşağıdaki şu noktalara değinilebilir:

a. Eylemler, neo-liberal pratiğe karşı birikmiş bir tepkinin gecikmeli bir ifadesidir.

b. Eylemler, Fransız işçi hareketinin direnişçi geleneğinin hala yaşadığını gösteriyor.

GEÇİKMİŞ BİR TEPKİ

1980'li ve 90'lı yıllarda, diğer ülkelerde olduğu gibi Fransa'da neo-liberal pratiğe tanık oldu. Bir anti-kriz program olarak neo-liberal ekonomi politikaları klasik sonuçlarını Fransa'da da verdi. Birim işgücü maliyetlerindeki yıllık artış oranı 1980 yılında yüzde 13.0'dan, 1985 yılında yüzde 4.0'a, 1990 yılında ise yüzde 3.5'e düşürüldü. 1994 yılında ise birim işgücü maliyetleri yüzde 1.5 oranında düştü. 1975 yılında yüzde 4.0 olan işsizlik oranı ise sürekli yükselerek, 1980 yılında yüzde 6.2'ye, 1985 yılında yüzde 10.2'ye fırladı. 1990 yılında yüzde 8.9'a düşen işsizlik oranı 1990'lı yıllarda tekrar yükselmeye başlayarak 1994 yılında yüzde 12.5'e çıktı. (OECD, 1995a, A16, A22) Süreç içerisinde Fransa'da sınıf-ıçi farklılaşmanın artmış olduğu görülüyor. 1992 ve 93 yıllarında istihdam özel sektörde sırasıyla yüzde 0.9 ve 2.2 oranlarında azalırken, kamu kesiminde sırasıyla yüzde 1.7 ve 2.8 oranlarında artıyordu. 1992 ve 93 yıllarında 1994 yılı itibarıyla, genel işsizlik oranı yüzde 12.5 iken, 16-25 yaş grubundaki işsizlik oranı yüzde 23.2 idi. Yine kalifiye kol işçileri arasında yüzde 10.2 olan işsizlik oranı, kalifiye olmayan kol işçileri arasın-da ise yüzde 21.5'i buluyordu (OECD, 1995b, 52, 55).

Bilindiği gibi, sınıf-içi farklılaşma, neo-liberal hükümetlerin anti-kriz programlarını pratiğe geçirme sürecinde, işçi sınıfını manipüle etmedeki başlıca araçlarıdır. Öyleyse Fransa'da Juppé Hükümeti'nin özel sektör işçilerini kamu kesimi işçilerine karşı kışkırtmayı başaramamış olması ilgi çekicidir. Bu anti-kriz programların negatif etkilerine karşı genel bir öfke ve korkunun, sınıf-içi farklılaşmalara karşı tepkiyi nötralize ettiğini gösteriyor.

REFAH DEVLETİ SONA ERDİ

Fransa'daki bir diğer öfke ve korku kaynağı ise, kamu teşebbüslerini ve sosyal güvenliği hedef alan yapısal reform planlarıdır. 1980'li yıllarda başlayan özelleştirme sürecine son yıllarda hız verildi. 1993 yılında Credit Local de France, Total, Rhône-Poulenc, BNP, 1994 yılında ELF-Aquitaine, UAP, Renault, 1995 yılında (30 Mart itibarıyla) Seita, tamamen veya kısmen özelleştirildiler (OECD, 1995b, 50, 51). Önce sını ve mali teşebbüsleri saran özelleştirme dalgası şimdi de kamu hizmetlerine yöneliyor. Ulaştırma sektörü diğerleri yanında bir de bu nedenle Kasım ve Aralık aylarındaki işçi eylemlerinin odağını teşkil ediyordu. Bütçe kısıtları ve Maastricht anlaşmaları gerekçesiyle demiryolları (SNCF-Societe Autonome des Chemins de Fer), havayolları (CNAF-Compagnie Nationale Air France), ve şehir-içi taşımacılığı (RATP-Regie Autonome des Transports Parisiens) şirketlerinin özelleştirilmesi planlanıyor. Özelleştirme sadece kamu mülkiyetini değil aynı zamanda bu şirketlerdeki güçlü sendikaları yok etme niyetini de taşıyor. Bu şirketlerin işçileri Juppé Hükümeti'nin imtiyazlı olmakla suçladığı kesimdir. OECD (1995b, 102) sözkonusu şirketlerdeki emeklilik uygulamalarının özel sektördekiyle kıyasla daha avantajlı, çalışma pratiğinin aşırı katı, grevlerin de son derece yaygın olduğunu belirtiyor.

Sosyal güvenlik alanındaki yapısal reform planı gerek işsizlik ve emeklilik, gerekse sağlık hizmetlerini hedef alıyor. Fransa'da işsizlik ödemeleri azaltılarak belli bir bekleme süresi getirildi. Ayrıca yaşlılık aylığı hesaplarında artık en iyi 10 yıl değil, en iyi 25 yıl esas alınıyor. Tavan yaşlılık aylığını hak etmek için gerekli katkı süresi de 37.5 yıldan 40 yıla çıkarıldı (Ploug, 1995, 66). Yine Fransa'da, daha 1981 yılında, doktorlara muayene ücretlerini serbestçe belirleme hakkı tanınmıştı. 1987 yılında ise Séguin Planı ile birlikte ilaç parası idelerinde kısıntıya gidildi (d'Intignano, 1991, 9, 10).

Sosyal güvenlik alanındaki yapısal reform önce özel sektörde başlatıldı, şimdi ise memurlara ve kamu hizmetlerindeki işçilere genişletilmeye çalışılıyor. Kasım ve Aralık aylarındaki işçi eylemleri devlet mülkiyetindeki şirketlerin özel emeklilik uygulamaları hedef alınca patlak verdi.

DİRENİŞÇİ GELENEĞİN KÖKENLERİ

Fransız işçi eylemleri işçi sınıfının neo-liberal pratiğe karşı neo-liberal ideolojinin etkisini kırarak bir öfke ve korkuyu biriktirmiş olduğunu gösteriyor. Gelişmeler

üstelikte bu birikimin Avrupa'nın işçi aristokrasisini dahi harekete geçirebildiğini kanıtıyor. Bir başka deyişle tanık olunan bu süreç, Avrupa işçi aristokrasisinin artık çözülmeye başladığının işaretlerini veriyor. Yine de bu saptamalar eylemlerin niye Fransa'da patlak verdiğini tam anlamıyla açıklamaya yetmiyor. Kritik açıklayıcı, kanımızca, Fransız işçi hareketinin geleneğinde bulunabilir.

Söz konusu gelenek ilk elde II. Dünya Savaşı'na kadar uzatılabilir. Libération (Kurtuluş) ertesinde işçi sendikaları Fransa politikasında merkezi bir rol üstlenegeldiler. Alman faşistlerine karşı Resistance (Direniş) Hareketi fabrikalardaki kurtuluş komitelerine dayanıyordu. Fransız işçi sınıfının Resistance içerisinde kazandığı gücü savaş ertesinde de koruması, millileştirme dalgası ile birlikte kamu kesiminde güçlü sendikaların ortaya çıkması şeklinde mümkün oldu. 1945 yılı sonu itibarıyla komünist eğilimli CGT (Confédération Générale du Travail) 5 milyon 500 bin, hıristiyan eğilimli CFTC (Confédération Française des Travailleurs Chrétiens) ise 750 bin üyeye sahipti. [CFTC, 1964 yılında CFTD (Confédération Française Démocratique du Travail)'yi doğurdu]. Bu dönemde Fransız işçi sınıfı gerek ülke genelinde, gerekse işletme düzeyinde çok önemli haklar elde etti.

Fransa 1947, 1948, 1953, 1958, 1961, 1962 ve 1963 yılları özellikle kamu kesiminde şiddetli grevlere tanık oldu. Demiryolları, banka ve madenlerdeki 1947 grevleri arasında Valence'daki çatışmalarda 3 işçi öldü. 1962 yılı direnişleri ise Paris'te 9 işçinin ölümüne sahne oldu. 1968 yılı ise Saviem ve Caen'deki grevlerle başladı. Mayıs ayı içerisinde Nanterre'de Vietnam Savaşı'na karşı yükselen öğrenci hareketine CGT, CFDT (Confédération Française Démocratique du Travail) ve FEN (Fédération de l'Education Nationale) genel grevlerle destek verdiler. Durumun kritikleşmesi karşısında General Charles de Gaulle Meclis'i fesh etti. İşçi hareketi geri çekilmeye başladı ve 1969 ertesi dinginliğe tanık oldu (Sagnes, 1994, 299, 303, 319).

YOKOLMAYA KARŞI BİRLEŞME

CGT içerisinde azınlıkta bulunan bir muhalefet grubu, 1945 yılından itibaren AFL (American Federation of Labor) Avrupa Temsilcisi Irving Brown'ın doğrudan desteğini görmeye başladı. Hindi Çini Savaşı'nın patlak verdiğini ve Marshall Planı'nın ilan edildiği bir konjonktürde başlayan 1947 yılı grevleri işçi hareketi içerisindeki kutuplaşmaları artırdı. Kanlı çatışmalara sahne olan grevler ciddi bir yenilgiyle neticelendi. Irving Brown desteğindeki FO (Force Ouvrière) fraksiyonu 19 Aralık 1947 tarihinde CGT' den ayrılarak CGT-FO'yu kurdu.

1948 yılıyla birlikte, sendikalar stratejilerini keskinleştirmeye, kimliklerini belirginleştirmeye başladılar. İşçi hareketindeki şiddetli bölünmenin etkileri daha sonraki yıllara yansdı ve sendikalar arasında ciddi mesafeler oluştu. Savaş ertesinde CGT sınıf ve kitle sendikacılığını savunmaya başladı. Kapitalizme prensipte karşı çıkmakla

birlikte kendisini sistem ile sınırlama potansiyeline de sahipti. CGT çeşitli yalpalanmalarla birlikte mücadelecı geleneğini sürdürmeyi başardı. CFTC ise kilise doktrinine bağılı bir çizgiyi benimsedi. Ancak 1963 yılındaki madenci grevleriyle birlikte, mücadelecı çizgi güçlendi ve 1964 yılında CFTC, CFDT'yi doğurdu. CFDT ise 1966 yılında CGT ile bir eylem birliğı anlaşması imzaladı. FO Devlet ile işbirliğine girerek ücretlileri daha iyi koşullara kavuşturmayı hedefledi. Sendikal politikada reformist olan FO aynı zamanda anti-komünist, Avru-pacı bir ideolojiye sahipti. FO, yeni Genel Sekreter Marc Blondel ile birlikte daha mücadelecı bir çizgiye döndü. FEN ise (CGT'den) özerk bir sosyalizan çizgiyi benimsedi. Kimi noktalarda FO'ya yakın olmakla birlikte, daha az anti-komünist, Avrupalı olageldi.

Kasım ve Aralık aylarındaki işçi eylemleri, sendikalar arasındaki tarihi ayrılıkların izlerini bir ölçüde sildi. FO Genel Sekreteri Blondel ile CGT Genel Sekreteri Louis Viannet'in el sıkışmaları böylesi bir yakınlaşmayı simgeliyordu. Gösterilerde, CGT, CFDT, FO ve FEN üyeleri birlikte yürüdüler ve birlikte greve çıktılar (Sagnes, 302x3, 319).

Yukarıdaki gelişmenin en önemli açıklayıcısı işçi hareketindeki krizdir. Araştırmalara göre Fransa'da 1981 yılında yüzde 20 olan sendikalılık oranı, 1989 yılında yüzde 11'e düştü. Bu sendikalı sayısının 4 milyon kişiden 2 milyon kişiye düşmesi anlamına geliyor. Aynı şekilde CGT 1987 yılında 1977 yılına kıyasla yüzde 56 oranında üye kaybettiğini bildiriyordu (Sagnes, 1994, 318). Önce 1980'li yıllarda refah devletinin son kırıntılarından ortadan kalkması, daha sonra 1990'lı yıllarda sendikalara nihai darbeyi vurma çabaları sendikaları yokolmaya karşı birlikte mücadeleye zorluyor.

YENİ AVRUPA DÜZENİ

Gelecekte neler olabilir? Daha önce belirtildiği gibi Fransa işçi eylemleri yeni bir dönemece girildiğini gösteriyor. Ama bu dönemece sadece Fransa'da değil, Avrupa'da tüm ülkelerde birlikte girilecektir. İki nedenle:

a. Göstergeler Avrupa'da (öncelikle Almanya'da) iktisadi konjonktürün inişe geçtiğini gösteriyor.

b. Para Birliğı üye ülkeleri standart istikrar ve yapısal uyum programları izlemeye zorluyor.

Göstergeler Avrupa'da 1993 başlarında yükseliş geçiren iktisadi konjonktürün artık inişe geçtiğini gösteriyor (Kanımızca teori de bu tahmini destekliyor). İktisadi çevrimin alt aşamasına geçilmesi, 1960'ların başında patlak veren global iktisadi krizin hala sürdüğü gerçeği ile birlikte, hükümetlerin önümüzdeki yıllarda zorluklarla karşılaşacağı anlamına gelir. Bu nedenle Avrupa işçi sınıflarını hoşnut tutma marjı kalmıyor.

Maastricht Anlaşması, 1999 yılı sonu itibarıyla Avru-

pa'da Para Birliğı'ni kurmayı hedefliyor. Para Birliğı, tekel ülkelerde kamu açıklarının Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'ya oranını yüzde 3'ün, borç stokunun GSMH'ya oranını ise yüzde 60'ın altına çekmeyi şart koşuyor.

Daraltıcı maliye politikalarına ek olarak, ulaştırma ve haberleşme sektörlerini deregüle etmeyi ve sosyal güvenliği dönüştürmeyi de planlıyor.

Kamu açıklarının GSMH içindeki payı, 1994 yılı itibarıyla, Fransa'da yüzde 6.0, Yunanistan'da yüzde 12.5, İtalya'da yüzde 9.0, Portekiz'de yüzde 5.7, İspanya'da yüzde 6.6, İsveç'te yüzde 10.4 ve İngiltere'de yüzde 6.5 olarak gerçekleşti (OECD, 1995a, 10).

Dolayısıyla Avrupa hükümetleri sadece iktisadi konjonktürün inişe geçmesi değil, aynı zamanda Maastricht Anlaşması'nı yerine getirme kaygısıyla da emek karşıtı ekonomi politikalara başvuracaklardır.

KRİZE KARŞI SINIF HAREKETİ

Görüldüğü gibi Maastricht gerçekte, uygulama alanını Avrupa genelinin oluşturduğu, "kollektif" bir istikrar ve yapısal uyum programı anlamını taşıyor. Ve bu kollektif istikrar ve yapısal uyum programı, 1960'ların başında patlak veren global iktisadi krizin oluşturduğu genel bir panorama içerisinde, iktisadi çevrimin de alt aşamasına geçildiği bir koşulda uygulamaya konuluyor. Emek karşıtı programların tekel ülkelerde ayrı zamanda değil, tüm ülkelerde aynı zamanda uygulamaya konulması, Avrupa işçi sınıflarını da aynı zamanda harekete geçmeye zorluyor.

Fransız işçi eylemleri sadece Fransa'da değil Avrupa'da (ve hatta dünyada) yeni bir dönemece girildiğini gösterdi. Şimdi sorun işçi hareketinin Avrupa'da (ve dünyada) bu dönemeci alıp alamayacağı sorunudur.

Pierre Bourdieu ve Edgar Moin gibi Fransız aydınları sendikaların neo-liberalizme karşı kendi programları temelinde saldırıya geçmeleri gerektiğini savunuyorlar.

Bu saptama doğrudur. Sermayenin emek karşıtı bir anti-kriz programı topluma seçeneksizlik adı altında dayatmasına, sendikaların emek yanlısı bir program ile cephe açmaları gerekiyor.

Ancak alternatif bir ekonomi stratejisinin geliştirilmesi ve lanse edilmesi karşısındaki engeller, sendikaların kendi dışlarında değil, içlerindeki engellerdir.

İşçi hareketindeki kriz sadece iktisadi krizin neticesi değil, aynı zamanda sendikaların işçi örgütleri olarak uğradıkları deformasyonunun ifadesidir. Bu nedenle bir alternatif ekonomi stratejisi (AES)'nin geliştirilmesi ve lanse edilmesi, işçi hareketini yeniden yapılandırma projesine, bir sendikal reforma bağlanmalıdır.

KAYNAKLAR:

- 1- Ploug, N. (1995) The Welfare State in Liquidation?, International Social Security Review, Cilt 48, 2/95.
- 2- d'Intignano, B.M. (1991), Financing of Health Service Systems: Recent Developments and Reforms, International Social Security Review, Cilt 44, 3/91.
- 3- OECD (1995a), Economic Outlook-June 1995, OECD, Paris.
- 4- OECD (1995b), Economic Surveys-1994-1995- France, OECD, Paris.
- 5- Sagnes, J. (1944), L'Europe Occidentale: Les Spécificités Syndicales Nationales, Histoire du Syndicalisme Dans Le Monde içinde (Sagnes, J.ed.), Editions Privat, Toulouse.

Le Figaro, Çeşitli sayılar.

Libération, Çeşitli sayılar.

Le Monde, Çeşitli sayılar.

Financial Times, Çeşitli sayılar.

Herald Tribune, Çeşitli sayılar.

The Wall Street Journal, Çeşitli sayılar.

Özelleştirme Değil Kamulaştırma

Dr. Öztin Akgüç
Prof. Dr. Ergin Arıoğlu
Celal Beşiktepe
Prof. Dr. Korkut Boratav
İcen Börtüçene
Rıdvan Budak
Doç. Dr. Yücel Çağlar
Doç. Dr. İrfan Gökçay
Mehmet Bedri Gültekin
Ferit İlsever
Arslan Başer Kafaoğlu
Yıldırım Kaya
Yrd. Doç. Dr. Çağatay Keskinok
Bayram Meral
Prof. Dr. İzzettin Önder
Dr. Doğu Perinçek

